

Katılımcılık, Paylaşma ve Toplumsal Eleştiri Bilincini Simgeleştiren Taksim Gezi Parkı Direnişi

Mustafa POYRAZ*

Özet

Gezi parkında ortaya çıkarak toplumsal bir direniş biçimine dönüşen deneyimi inceleyen bu makale, her şeyden önce, kentli olma ve ortak alanları koruma bilincinin önemine işaret etmektedir. Yıllardır çalkantılı ve düzensiz bir yapılaşma içerisinde, kendi çeperlerini sürekli genişleten, nüfusunu hızla artıran ve kendi kargaşasında yeni dinamikleri var eden İstanbul, çatışmalı bir döneme adım atarak kentin yaşanabilirliğini yeniden sorguluyor. Yeşil alanların, oyun yerlerinin ve spor sahalarının yerini beton yığınlarının aldığı, ekonomik aktörlerin yoğunlaşmasının kenti tam bir rant alanına çevirdiği İstanbul, kendine yeni bir denge arıyor. Gezi parkı etrafında oluşan toplumsal ve siyasal dinamik, dayanışmacı, katılımcı ve eleştirel gücüyle, sadece kenti değil, toplumu kökünden sorgulayan bir umuda dönüştü. Bu umut toplumu, girişimci, işbiririci, itaat etmesini bilen ve eğitimini sadece dini temeller üzerine inşa eden, boyun eğen birey kavramından, hakkını arayan, kamu alanlarını savunan, farklılıkları ve dayanışmayı öne çıkaran özgür birey kavramına taşıdı. Bir başka deyişle, Gezi direnişi, toplum içerisinde gelişen eleştirel dinamiklerin, iktidarda olanları dizginlemenin, özgürlük alanlarını korumanın ve genişletmenin tek garantisi olduğunu da ortaya koydu. Bu deneyimin, Türkiye’de toplumsal ve siyasal hayata katılım kültürü alanında, doğal çevreye bakış konusunda yeni ve köklü bir yaklaşım çığırını açığının altını özellikle çizmek zorundayız.

Anahtar Kelimeler: katılım kültürü, kent alanları, kent bilinci, betonlaşma, Gezi Parkı, toplumsal dinamik, dayatma kültürü

Taksim Gezi Park resistance as a symbol of participation, sharing and analytical social conscience

Abstract

This article analyses Taksim Gezi Park resistance, a form of social resistance with the perspective to point out the urban consciousness and the integrity to protect public areas. For years, under irregular and turbulent construction, in addition to continuing expansion of its periphery and rapid increase of its population, Istanbul, while creating new dynamics has born in its turmoil, has entered into a conflicting era, which re-questions the habitability of the city. Istanbul, which has been transformed into a complete rant area due to intensification of economic actors area through concrete piles that have taken place of green areas, playgrounds and space for sports, is seeking for a new balance for itself. The social and political dynamics formed around Gezi Park have become hope and acting in solidarity, questioning not only the city, but also the basis of the society as a whole because of their participatory and critical power. This hope has transformed the society from its nature of an individual, who was an entrepreneur, racketeer,

* Öğretim Görevlisi, Paris 8 Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, poyrazmus@gmail.com

submissive as well as formed its education based on religious fundamentals into the free individual asking for respect to their rights, defending public areas, advocating diversity and solidarity. In other words, Gezi Park resistance revealed also the fact that critical dynamics in society are the only guaranty for control of those in power and protection and expansion of areas of freedom. We must emphasize that this experience made a new and radical approach about social and political participation culture in Turkey possible.

Key Words: Participatory culture, public space, urban consciousness, concretization, Gezi Parc, social dynamics, oppression culture

2013 Mayıs ayının son günlerinde başlayan ve Haziran boyunca toplumu bir alev gibi saran ve ülke düzeyine yayılan toplumsal tepkinin yarattığı sosyal ve politik etkiler henüz tümüyle analiz edilmiş değil. Ayrıca, bu hareketlilik ve direniş, politik bir karşılık bulamadığından varlığını mahalle forumları ve değişik türden mücadelelerle devam ettirmektedir. Gezi Parkı'nın üzerine yapılması planlanan alışveriş merkezi ve yeniden inşa edilmesi düşünülen Topçu Kışlası, bardağı taşıran damla olarak toplumun bütün dinamiklerini bir anda harekete geçirdi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Taksim Meydanı'nı yayalaştırmak için 16 Eylül 2011 tarihinde aldığı karardan hemen sonra örgütlenmeye başlayan « Taksim Dayanışması »nın « betonlaştırma, insansızlaştırma, kimliksizleştirme »¹ olarak nitelediği bu projeye karşı oluşan tepkiler, yapım çalışmalarının başlamasıyla birlikte en uç noktasına gelerek direnişe dönüşmüştür. Yerel yönetim kurumlarının ve hükümetin, sivil toplum kuruluşlarından gelen eleştirileri hiç dikkate almadan, «dediğim dedik » tavrıyla İstanbul'un en önemli direniş sembolü olan Taksim Meydanı'nı yeniden biçimlendirmeye kalkması ve bunun da ötesine geçerek Gezi Parkı'ndaki yeşil alanı ve ağaçları ortadan kaldırma girişimi toplum içerisinde hiç beklenmedik bir tepki doğurmuştur. Hükümetin ve polislin baştan beri kullandığı aşırı şiddet ve bastırma tavrı, direnişçilerin « çapulcu » olarak ilan edilerek aşağılanması halk içerisinde « bu kadar da olmaz » dedirtecek noktaya ulaşan derin bir öfke yarattı.

Sorun sadece bir parkın savunulması olmaktan çıkıp, dini öğeleri öne çıkartarak otoriter yapıyı ve ticari değerleri toplumun her alanında empose etmeye çalışan bir anlayışa karşı, dayanışmayı ve demokratik değerleri savunan sivil bir direnişe dönüştü. Milyonlarca insan, özellikle de gençler Türkiye tarihinde hiç görülmemiş bir biçimde, ortak kamu alanlarını savunmak için her türlü riski göze alarak günlerce sokakları ve meydanları doldurdular. İktidar güçleri de bütün şiddet araçlarını ve metodlarını harekete geçirerek bu yükselen toplumsal direniş dalgasını en kısa zamanda ezmek için yoğun bir bastırma hareketine girişti. Kullanılan gaz bombaları, tazyikli sular ve uygulanan aşırı şiddet altı gencin ölümünün yanında, binlerce kişinin yaralanmasına, ondan fazla kişinin gözünü kaybetmesine ve sistemli tutuklamalara yol açtı. Bütün bu baskılara rağmen, bireyler uyanmış, dayanışma ve paylaşma bilinciyle kendi özgürlüklerine ve toplumsal yaşam alanlarına sahip çıkıyordu. Bu toplumsal dalga Türkiye sınırlarında da kalmıyor, dünya çapında bir sembol haline geliyordu. Hem Batı'yı hem de Doğu'yu sorgulayan bir halk hareketi olarak Gezi Parkı'nda başlayan direniş sayısız değerlendirmelerin ve analizlerin konusu olmaya devam ediyor. Dalganın derinliği, bugünkü durulmuş görünümünün ardındaki kımıldamalar, toplum içerisindeki sosyal ve politik etkileri henüz tamamıyla gün yüzüne çıkmış olmasa da, Gezi Parkı Direnişi çok çaplı bir sosyal ve sivil hareket olarak şimdiden bütün toplumsal ve politik dinamikleri yeniden mevzilendirmeye, kendilerini yeniden tanımlamaya zorladı.

¹ Mesela 5 Haziran 2012'de yapılan basın bildirisinde grup adına söz alan mimar Öncül Kırılgaç öz olarak Gezi Parkı etrafında oluşmakta olan dinamiğin çerçevesini belirtiyordu :« Taksim'in koruma altına alınmış bir tarih ve kültür varlığı olduğunu ifade ederek projenin acil olarak durdurulması için ve Taksim'i daha bütüncül bir yaklaşımla sahip olduğu sosyal, tarihi, toplumsal, kültürel ve ekolojik değerleri göz önünde bulundurularak dava açılmıştır. Semt sakinleri ve birçok sivil toplum kuruluşu itirazımıza destek vermektedir. Taksim Meydanı, Cumhuriyet dönemi kent düzenlemelerinin ve mimarlık eserlerinin en önemlisidir. Bayramlarımızı, sevinçlerimizi, tepkilerimizi ve taleplerimizi dillendirdiğimiz demokrasi meydanımıza sahip çıkalım”, Radikal Gazetesi, 6 Haziran 2012.

Bu makalede amacımız Gezi hareketiyle İstanbul'daki kentsel değişim arasındaki ilişkileri irdelemektir. Eğer Gezi Parkı'nda modernleşme adına kesilen ağaçlar milyonlarca insanı aynı anda harekete geçirebildiyse, burada, kent alanlarının insanlar tarafından algılanışıyla ilgili bir dizi soruyu gündeme getirmek kaçınılmazlaşır. İstanbul'daki yaşam alanlarının hızlı bir şekilde betonlaştırılmasıyla sosyal sorunların birikimi çerçevesinde oluşan dinamiklerin analizi bu yazının eksenini oluşturmaktadır. Bireylerin kentlileşmesi ve kentin özgürlük havasını kendi varlıklarıyla bütünleştirme sürecinde ilerlemeleriyle, toplumsal yapının baskıcı atmosferi arasındaki çelişki burada işlenecek konuların temel noktasıdır. İnsanların kendini özgürce ifade edebileceği ve başkalarıyla birlikte olabileceği kent alanlarının kıtlaşması durumu da başka bir önemli nokta olarak bu yazıda öne çıkmaktadır. Burada yapılan değerlendirmeler, bir yandan, yıllardır varoşlar üzerine yapılan gözlemler ve araştırmalara, diğer yandan da, Gezi Parkı eylemlerine katılan gençlerle yapılan görüşmelere dayanmaktadır.

Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İstanbul'un Yaşam Alanlarını Birer Birer Kaybetmesi

İstanbul'daki ve Türkiye'deki kentleşme ve kentlileşme² sürecini anlamadan Gezi Parkı'nda ortaya çıkan ve her tarafa yayılan toplumsal patlamayı anlamak mümkün değildir. Türkiye'de on yıllardır bütün baskılara rağmen bir türlü söndürülemeyen demokrasi mücadelesinin geçtiği çetrefilli yolları görmeden de Gezi Parkı'nda başlayan yeni dönemi okumak zordur. Spontane bir hareket olarak ortaya çıkmasına rağmen, bu toplumsal dönüşüm hareketi belli bir birikim sürecinin önemli bir noktası olarak görülmelidir. Kentte yaşanan hızlı ve köklü değişimler, insanların alışılmış yaşam mekanlarını, buluşma yerlerini ve sokakları kendi geleneksel fonksiyonlarından arındırarak yeni bir var olma biçiminin dayatılmasına yol açmıştır. Bireylerin kimlik oluşumunda ve farklı kimliklerin karşılaşmasında ölçülemeyecek derecede önemli bir kavşak görevi olan mahalleler (Konuk, 2011) çok yönlü ilişkilerle donatılmış kentsel özelliklerinden arındırılıyorlar. İstanbul'un çeperleri yeni yapılarla, yeni yerleşim yerleriyle, ticaret ve iş merkezleriyle önüne geçilemez bir şekilde büyüdü, serpildi. 70'li yıllarda hızlanan gecekondulaşma süreci ufak ve düzensiz evlerden oluşan sayısız yeni mahalleyi kente eklemişti. 80'li yıllardan sonra, bir yandan gecekondu tipi yapılar yeni mekanları ortaya çıkarmaya devam ederken, diğer yandan da kentsel anlayışta köklü bir değişim sürecine giriliyordu. Kamunun dolaylı bir biçimde onayını da alarak yaygınlaşan gecekondu semtlerinin kökleri 1940'lara dayanır (Aslan, 2011). Rant elde etmeye çalışan spekülâtorlerin ve yeni girişimcilerin pazarladığı arazilerin yanında, halkın kendisinin işgal ettiği kamuya ait yerlerde gecekonduların üzerinde inşa edildiği alanlar oldular. İstanbul'un çeperlerini uçsuz bucaksız bir şekilde genişleten bu gecekondulaşma süreci her şeye rağmen insanların katılımı çerçevesinde gelişti. En küçük barakaların yapımında dahi orada oturacak insanların emeği ve eli belirleyici oldu. O zamanlar el yordamıyla, bazen bedeli birkaç kez araçlara ödenerek, çoğu zaman insanlar arasındaki dayanışma dinamikleriyle kurulan bu yeni mekanlar insanların doğayla olan ilişkisini, çocukların oyun alanlarını ortadan kaldırmadı. Boş alanların hala varlığını koruması, her evin önünde bırakılan küçük de olsa bahçeler ve nüfus yoğunluğunun nisbi azlığı kent alanlarının sıkıcı ve baskıcı atmosferini dengeleyen önemli unsurlardı. Helede kurulan yeni mahallelerin sokak sistemini koruyorması insanlar arasındaki sosyal bağların yeniden canlanmasına hiç şüphesiz katkıda bulundu³. Yoksulluk ve kırsal alandan gelmenin getirdiği uyumsuzluk halleri gecekondu mahallelerinde yeni dinamikleri ortaya çıkardı. Geleneksel yapıdan ve alışkanlıklardan gelen yeni kentliler

² Kentleşme ve kentlileşme arasında çok yakın bir bağ olsa da, kente yerleşmek kentli olmak, kent bilinciyle hareket etmek anlamına gelmiyor. Kentli olma bilinci, çok uzun bir süreç içerisinde, kentin sunduğu çok yönlü faaliyetlerin pratiği içerisinde oluşur. Bu bilinçle kişi kendi geleneksel yapısını aşarak kamu alanlarında başkalarıyla birlikte olma özgüvenini geliştirir.

³ Sokakların ve onları birbirine bağlayan alanların kenti kent yapan en önemli sosyal ve sosyalleştirici mekanlar olduğunu Henri Lefebvre, (La revolution urbaine, Gallimard, 1970) özellikle belirtir.

bir yandan hemşehrilik ilişkilerine dayanarak var olmaya çalışırken öte yandan da politik dinamiklerin rüzgarlarından etkilenerek, başka ülkelerde benzer süreçlerde ortaya çıkan şiddet ve mafyalaşma tuzağına kolayca düşmediler. Politik mekanlarla içli-dışlı olma hali bireyleri ve grupları kör şiddet eylemlerine sürüklenmekten korurken aynı zamanda onlara kentte başkalarıyla birlikte yaşama bilincini de sağladı. Sendikalarla, siyasi partilerle veya gruplarla ilişkili olma hali, kişilerin giderek kendi geleneksel grubuna olan bağımlılık durumlarını azaltarak onları kentleşme sürecine bağlamayı kolaylaştırdı. Dayanışma dinamiklerinin geleneksel kurumlardan siyasi mekanlara kaymaya başlaması topluma ve insanlara bakış perspektifini genişlettiği gibi kamu alanlarına karşı hassas olma duygusunun yaygınlaşmasına da çok önemli katkıları oldu. Bu süreç aynı zamanda, gecekonduculara yerleşen işçilerin önemli bir kesiminin geleneksel söylemlerden koparak sınıf çıkışlı ve dünyaya daha geniş bir açıdan bakan bir duruşa kaymaya yüz tuttuğu süreçtir de. Dini ve milliyetçi söylemlerin halk kesimleri arasında tartışılıyor olması ve dayanışma olgusunun politik bir zemine kayması o dönemki Türkiye'nin en önemli kazançlarından biri olarak algılanabilir. Her kökenden, dinden ve mezhepten insanının sendikal bir baz etrafında kaynaşması ve dünyadaki tartışılan sorunlara açık hale gelmesi sessiz bir devrim olarak 70'li yıllara damgasını vurdu. Gecekondu mahallelerindeki ortak mekanlar politik mücadelerinin, yürüyüşlerin, çatışmaların damgasını taşıyan bir yapı kazanarak, demokratik bilincin filizlenmesine önemli ve uzun yıllar sürecek katkılar sağladı. Bütün bir kuşağın devlet baskılarına, dini ve geleneksel yapının gücüne rağmen birçok gecekondu mahallelerinde farklı bir sosyalleşme çerçevesi yaratabildiğinin altını çizmenin bugünkü tartışmalar açısından oldukça faydalı olacağını düşünüyoruz. Politik bilincin oluşması anlamında çok zengin deneyimleri barındıran bu dönem, kentleşme sürecine katılım açısından da oldukça önemlidir. Eğer rant elde etmek için her zaman varlığını koruyan ve fırsat bulduğunda acımasızca kent alanlarını talan eden girişimci güçlerin faaliyetlerinin o dönemki çabaları İstanbul'un çehresini bütünüyle alt-üst edemediyse bunda o dönemdeki siyasal ve sosyal hareketliliğin payı önemli olsa gerek.

Bir anlamda, 12 Eylül 1980 askeri darbesi çalkantılarla ve mücadelelerle dolu bir dönemin bitişi olmanın yanında kent alanlarının da talana bütünüyle açılmasıdır. Ekümenopolis-Ucu Olmayan Şehir belgeselinde de açık bir şekilde sergilendiği gibi kentin yağmalanması politikasının başlangıcı olarak 24 Ocak 1980'de belirlenen liberalleşmenin önündeki engelleri kaldırmayı öngören yapısal değişim kararları alınabilir. Girişimcilik mantığının ve herşeyi para olarak gören değerlerin öne çıkarıldığı ve dayanışma duygularının güçlü olana bağımlılık ilişkilerine dönüştürüldüğü bu dönemde kent alanları köklü bir değişim sürecine girer. Bir yandan, İstanbul'un göbeğinde o zamana kadar görülmeyen yüksek yapılar yükselirken, bir yandan da kenar mahalleler birer birer yıkılarak yerine kocaman binalar inşa edilir. En ufak bir boş alan bile betonlaştırılıp paraya çevriliyor. Uçsuz bucaksız, kamu mekanlarından, yeşil alanlardan uzak, insana yabancılaştırılan yeni bir oluşumla karşı karşıyayız. Zenginlik ve modernliğin işareti olarak görünen bu gelişim en sonunda insanları boğan, baskı altında tutan, yaşanması giderek dayanılmaz hale gelen bir duruma dönüşmüştür. Mesela, 1970'li yılların sonuna kadar sakin ve yaşanabilir olan, ağaçların ve küçük bahçelerin hala korunabildiği birçok mahalle tümüyle betonlaştırılmış, en ufak bir yeşil alan bırakılmamıştır. Esenler ilçesinin 30 yıllık tarihi buna en açık örnektir. Dört Yol Meydanı'nın çevresinde kurulan ve etrafı bir yandan Ferhatpaşa Çiftliği'yle, diğer yandan da sadece yeşil alandan ibaret olan Davutpaşa Kışlası'yla ve boş tarlalarla kaplı olan Esenler bugün 458 000 kişiden fazla insanın yaşadığı, hiçbir yeşil alan bırakılmamış, çiftliğin otogara dönüştüğü betonlaştırılmış büyük bir ilçedir⁵. Yakın zamanda yeniden düzenlenen Dört Yol Meydanı ve sadece yayalara açık olan Davutpaşa Caddesi'nin varlığı yüzbinlerce insanın gereksinimi olan yeşil alanların ve ağaçların tümenden ortadan kaldırılışının yarattığı sosyal ve

⁴ TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)'nun 2013'de yayınladığı rakamlara göre.

⁵ İstanbul'un etrafındaki çiftliklerin mahallelere dönüşüm süreci Hatice Kurtuluş'un Toplum Bilim Dergisi'nin 2011'de yayınlanan 26. sayısında detaylı bir şekilde incelenmektedir.

psikolojik sorunların hafifletilmesine yetmemektedir. Ağaçlarla dolu olan, küçük evleri ve boş alanlarıyla 70'li yıllardaki çocukların top oynayarak eğlendiği bu alanlar artık tümüyle yok oldu. Yakında tanıdığım Ninehatun Mahallesi'nde bir ağaç bile bırakılmamış ; iki metrekarelik bir boş yer yok ; asmalı bahçelerin içindeki o şirin kahvelerden bir tane bile kalmamış. Çocuklar nerede oynayacaklar ? İnsanlar doğayla ilişkilerini nasıl kuracaklar pencereden karşı binalardaki başka pencerelere bakabilmenin dışında? Kültürel ve sportif faaliyetleri yürütebilecek alanların yokluğu ise bir kentin geleceği açısından en kaygı verici bir durum. Buna kentin ruhsuzlaşması süreci de denebilir. Söz konusu olan sadece bu mahalle değil, bütün mahalleler aynı durumda.

Bu sık yapılaşmaya uymayan, kentin insani boyutlarını hala koruyabilen bölgeler de kendini rant elde etmek için gözünü hiçbir şeyden çekinmeyen yeni talancı güçlerin tehdidi altında bulmaktadır. Mesela Gülsuyu-Gülensu'da mahalle halkı kendi elleriyle kurdukları mekanları koruyabilmek, bu rantla beslenen acımasız ekonomik güçlerin eline düşmemek için yıllardır kararlı bir direniş örneği göstermişlerdir (Yıldız, 2013).

Kentleşmenin Güçleşmesi ve Siyasal Hakimiyet

Ekonomik yapıdaki değişimle hareketlenen kırsal kesimden göçmenlerin en önemli durak merkezi İstanbul oldu, olmaya devam ediyor. 1975'de 2.547.364 olan İstanbul nüfusu, 1980'de 2.772.708'e yükselirken bundan sonra çok hızlı bir ivme kazanarak 1990 yılında bu sayı 6.629.431 çıkar. 2000 yılında 8. 803. 468 olan nüfus 2007'de 12.573.816' ya ulaşır. TÜİK'in verdiği rakamlara göre 2012 sonu itibarıyla İstanbul'da yaşayan insan sayısı 13.854.740 olarak tespit edilmiştir. Bu rakamlarında gösterdiği gibi, İstanbul kırsal kesimden göçüp gelen milyonlarca insanın kendine bir yer bulmaya, var olmaya çalıştığı uçsuz-bucaksız bir alandır. Burada söz konusu olan eski kent alanlarının aralıksız genişlemesi, kontrolden çıkmasıdır. Henri Lefebvre'in (1968) de belirttiği gibi, izlediğimiz süreç kentin kentsizleştirilmesi olarak değerlendirilebilir. Kentin kendi dokusunu yeniden üretememesi olarak da adlandırabiliriz bunu. Bu bir biçimde, kent bilinciyle henüz tanışıklığı olmayan yığınların kent alanlarını doldurmaları ve gerçek kent kültürüyle yetişmiş kesimlerin azınlığa düşmesi durumudur. Başka bir deyişle kentlilerin yeni gelenleri kendi bünyesinde eritememesi, onlara kent bilincini alabilecekleri alanları açamamasıdır. Bu durumda, yeni gelenler kendi deneyimlerinden ve geleneklerinden kalkarak kent alanlarını kendilerine göre yeniden kurarlar. Böylece, kırsaldan gelenler, bir biçimde kenti fethetmiş olurlar. Uzun vadede kent koşullarının kaçınılmaz olarak hakim hale getireceği rasyonel mantık (Simmel, 2004) ilişkileri yeniden düzene sokacak olsa bile, uzun bir dönem kırsal kesimden getirilen alışkanlıklar kent alanlarını biçimlendirmeye devam eder. Kırsal kesimden göç ederek kenti « fethetmeye » gelenlerin uzun bir süre doğal alanların korunmasına, kültürel mekanların açılmasına veya çocukların oyun alanlarına duyarsız kalma eğilimi göstermeleri anlaşılabilir. Hele de kentte ilk tanışılan değer « kendini kurtarda nasıl kurtarırsan kurtar » sa, insanların üzerine inşa edebileceği bir dayanak yoksa, birey olarak var olmak ancak becerikli bir girişkenlik mantığını öne çıkarır. Sınıf ve sendika kültürünün oldukça etkisizleştirildiği, politik dayanışma dinamiklerinin büyük ölçüde dini veya hemşerilik mekanlarına indirildiği koşullarda bireyin vatandaşlık ve kentlilik bilinciyle yoğrulması, kamu alanlarına sahip çıkması zorlaşır⁶. Kişilerin ve grupların var olabilmek için kıran kırana bir ekonomik mevzi mücadelesi içerisine çekildiği bir dönemde kentin yağmalanması ve yaşam mekanlarının yok edilmesi bir detay olarak gözükabilir. Ortak alanların savunulmasından ziyade, yağmada bana kalabilecek kırıntı ne olabilir kaygısıyla hareket etme alışkanlığı hakim davranış tarzı haline gelebilir. Bu durumda kentin ve insanın savunulması öncelikle kent bilinciyle yetişmiş en duyarlı vatandaşların görevi haline gelir. Her yerin paylaşım pazarı haline geldiği, nerdeyse tüm insan ilişkilerinin metaların dolaşım

⁶ Robert Castel, kişilerin toplumsal soruna duyarlı bir vatandaş olarak yetişmesinde sosyal mülkiyet kavramının önemini vurgular. Toplumun var olmak için koşulları yaratamadığı durumlarda birey kendine başka dayanaklar aramaya uğraşır. Varlık sahibi olmak en garanti yol olarak gözüktür.

kanunlarına boyun eğdiği⁷ günümüz koşullarında ortak çıkarları kendine bir pay çıkarmadan savunabilecek duruma gelmek, her şeyden önce, toplum ve insan bilincinin yer etmesine bağlıdır. Gezi Parkı Direnişi'nde yaşanalar bize, İstanbul'da kentli olma bilincinin, insan olma bilincinin, metaların gücünün her şeye muktedir olamayacağı inancının yeniden yeşerebileceğini gösterdi. Gençlerin, aydınların, mimarların, tabiplerin, her kesimden gelen insanların kendi durumlarını tehlikeye atma pahasına herkese ait olan alanlara sahip çıkması, bir anlamda insanın kendine olan güvenini de tazelemesidir. Taksim'de yaşanan birkaç günlük ortak yaşam (komün) deneyimi bize, bireyselleşmenin zayıflatabileceği düşünülen bireylerin nasıl yeni tip bir sosyalleşmeyle güçlendirilebileceğine dair önemli ipuçları vermektedir.

Gezi Direnişinin Dinamikleri ve Gençlik

Gezi Direnişi, Türkiye'nin ekonomik ve politik istikrarını nispeten yerine oturttuğu, uluslararası sahnede önemli bir prestij kazandığı düşünülen hiç beklenmedik bir zamanda patlak verdi. Hiç kuşkusuz, ekonomik canlılığın son on yılı aşan bir dönemde süreklilik kazanması, insanların hızlı bir şekilde tüketim toplumunun birer parçası haline gelmesi, içten içe biriken sosyal sorunların arka plana atılmasını kolaylaştırdığı gibi, altta kalanların çığıklarını da duyulmaz hale getiriyordu. Herkesin bir pay kapma mücadelesi içerisine çekildiği bu ekonomik canlılık ortamı, kent alanlarının bütünüyle rant getiren bir nesneye dönüştürülmesi durumunu gözlerden uzaklaştırdı. Bir bakıma, modernleşme adına, insanların en önemli gereksinmelerinden olan kamu alanları, eğlence, buluşma ve dinlenme yerleri sessizce gözden çıkarıldı. Özellikle de alışveriş merkezlerinin yapımı, zenginliğin ve modernitenin en gözde unsuru olarak görülmeye başlandı. Kültürel faaliyetlerin yapılabileceği alanlar «ne getirir » mantığıyla değersizleştirildi, çok da gerekli olmayan yerler olarak görülmeye başlandı. Öğretmenlerin, sanatçıların, müzisyenlerin değerden düşmesi de aynı yaklaşımla ilintilidir. Hatta camilerin altı bile ticarete açılarak, girişimcilikle din sentezinin kişilerin kimliğinin oluşturulmasındaki belirleyici yeri vurgulanmış oluyordu.

İnşa edilmeye çalışılan sistemin en temel ögesi olarak da ekonomik anlamdaki modernleşmeyi özümseyen -ticaret yapma ve girişimcilik bazında açılan özgürlük alanları anlamında- dini ve geleneksel yaşam biçimiyle yoğrulmuş bir temel üzerinde yetiştirilen itaatkar bireylerin varlığıdır. Özgürlük ve demokrasi söylemleriyle toplumsal dinamikleri uzun bir dönem yönlendirebilen bu yaklaşım, bireylerin kendilerini ifade etme özgürlükleri söz konusu olduğunda baskıcı bir tutum alarak gidebileceği son noktayı göstermiştir. Gezi Parkı Direnişi sırasında gösterilen tavır bunun açık bir ifadesidir: ticari kuralları özümsemiş girişimci kişilikle İslami yaşam tarzına göre eğitilmiş bireyler yetiştirmek ve yola gelmeyenleri de bir biçimde iktidarın bütün erklerini de kullanarak ıslah etmek⁸. Ticari anlamda var olan özgürlükçülük politik anlamda tam bir tahammülsüzlüğe dönüşebiliyor. Slavoj Žižek'in (2013) « Günümüz küresel kapitalizminin genel eğilimi, pazarı daha da genişletmek, kamusal mekanı çevreleyip kapatmaya yeltenmek, sağlık, eğitim, kültür gibi kamu hizmetlerinden kısmak ve giderek otoriterleşen bir siyasal iktidar sürdürmektir. » derken kastettiği tam da budur.

Gezi Parkı Direnişi'nin temelinde, bir grup vatandaşın kentli ve insan olma bilincini öne çıkararak toplumsal yaşamın en önemli solunum alanlarından biri olan parkı savunmalarındır. Burada söz konusu olan kentin ortak bir alanına vatandaşların sahip çıkmasıdır. İşin en önemli yanı yönetenlerin kendini çok güçlü ve meşru hissederek, « güçsüz » vatandaşları küçümsemesi ve görülmedik bir şiddetle parkın dışına atmasıdır, hatta içinde yattıkları çadırları ateşe vererek

⁷ Karl Marks Kapital'in 1. cildinde metaların dolaşım kanunlarının insan ilişkilerini ne denli yönlendirdiğini hatta insan ilişkilerinin nasıl metalaştığını çok açık bir şekilde sergiler.

⁸ Toplumun içerisinde bir ağırlığı ve sözü olan, yaşama aktif olarak katılan ve gerektiğinde içinde bulunduğu toplumu eleştirebilen birey anlayışının yerine paranın ve inancın oluşturduğu güce itaat etmesini bilen, bundan faydalanmaya çalışan bir birey anlayışıdır önerilen.

Baskıların içselleştirildiği, kafasını kaldıranın hemen susturulduğu, hatta basın ve televizyon yoluyla teşhir edildiği karanlık bir dönemde, genç yığınların birkaç saat içerisinde akın akın Taksim Meydanı'nı doldurarak direnişçilere sahip çıkması ve polis güçlerinin bütün şiddetine rağmen Gezi Parkı'nı ve doğayı savunmayı göze alması ve günlerce direnmesi Türkiye'de oluşturulan otoriter yapıya karşı gelişen bir sivilleşme hareketi olarak algılanmalıdır. Milyonlarca insan ülkenin her tarafında ayağa kaldıran ve günlerce süren direnişlerle sembolleşen Gezi Parkı dinamiği birkaç açıdan değerlendirilebilir.

Birincisi direnişe katılanların sosyal pozisyonlarıyla ilgili. Gençlerin ezici bir çoğunluğu oluşturduğu bu toplumsal dinamik birçok kesimi birden harekete geçirdi. Öğrencilerin yanında, sanatçılar, öğretmenler, mimarlar, işçiler, emekliler de bu harekete aktif olarak destek verdiler. Verilen rakamlara göre yürüyüşlere katılanların sayısı milyonlarla ölçülüyor. En önemli olgulardan biri de kadınların ve kızların katılım oranının görülmedik derecede yüksek oluşudur. İşçilerin hareket içerisinde aktif olarak yer alması ve direnişin objektif olarak küresel kapitalizmin dinamiklerine karşı yöneliyor olması onun sadece bir sınıf hareketi olduğunu göstermez. Kentsel alanların sermayeye çevrilmesine karşı duruşuyla antikapitalist bir mevzilenme olmanın yanında Gezi Hareketi, daha ziyade, değişik sınıflardan ve siyasi geleneklerden gelen kişilerin oluşturduğu bir dayanışma alanı, farklılıkların özgürce birarada yaşandığı, hak arama mücadelesini ve kardeşliği öne çıkaran, baskılara boyun eğmemeyi yeni bir dünya hayaliyle birleştiren özgün bir sivil kolektif güç olarak değerlendirilebilir⁹. Öldürülen gençlerin hemen hepsinin işçi sınıfı kökenli oluşu, diğer sınıfların hareket içerisindeki varlığını gölgelemez. « Her yer Taksim ; her yer direniş » sloganı içinde birçok talebi barındırdığı gibi kendini farklı nedenlerle baskı altında gören geniş bir kitlenin üzerinde bulunduğu bir platformda oldu. Çarşı grubunun haykırdığı « Çarşı herşeye karşı » sloganı da iktidar erkinin, gücün güçsüzlere, kendini savunamayanlara karşı kullanılmasına yani hakkı ve insan onurunu savunmanın bir sembolüdür¹⁰. İşin en ilginç yanlarından birisi de, bilgisayarın başında oyun oynadığı sanılan gençlerle, futbolla uyutulduğu sanılan taraftar gruplarının Gezi eylemlerine aktif olarak katılmalarıdır. Katılımın çok geniş bir yelpazeden geliyor olması, sessiz de olsa uzun bir dönemdir biriken totaliter uygulamaların ne kadar derinlere kök saldığının en önemli işaretidir.

İkincisi direnişin şiddete baş vurmaya karşı da direnmesi. Günlerce süren toplanmalarda, cenaze yürüyüşlerinde polisin kullandığı şiddete ve aşağılamaya, gaz bombalarının yol açtığı ölümlere ve yaralamalara rağmen direnişçiler kitlesel-meşru duruşlarında taviz vermeden mücadelelerini devam ettirdiler. Bu Türkiye'de direniş kültüründe yeni bir çıkış olarak görülebilir. Direnişçiler, o aşırı şiddet ve aşağılamaya karşı mizahla¹¹, nükteli sloganlarla ve alanlarda kitlesel varlıklarıyla karşı koyarak iktidarın alıştığı eylem biçimlerinin dışına çıktılar. Duran adam, oturan adam, okuyan adam figürleri iktidarı çileden çıkaran ve soğukkanlılığını kaybederek sağa sola saldırmaya iten yeni eylem biçimleri olarak tarihe geçtiler.

Üçüncüsü iktidarın hukuk tarafından belirlenen meşru zeminde davrandığı inancının kaybolması. İktidarların meşruluğunun halk tarafından kabullenilmesinin en değerli unsurlarından biri onun hukuk tarafından çizilmiş kurallara ne derece saygılı olduğuydu yakından ilişkilidir. Toplumun kendisinin temsil edildiğini düşündüğü durumlarda yöneticilerle olan ilişkiler uyumlu bir seyir izler. Yöneticilerin toplumun herhangi bir kesimini hedef alan bir taraf olarak ortaya çıkması onların meşru konumlarını zedeler. Zira, devletin bütün toplumu temsil ettiği, koruduğu duygusu insanlar arasındaki biraradallığı sağlamanın vazgeçilmez koşullarındandır. Weber'in (1995) de belirttiği gibi, devlet, toplum adına, ondan aldığı meşrulukla şiddet uygulama

⁹ Korkut Boratav Gezi Direnişi'ni «olgunlaşmış bir sınıfsal bir başkaldırı» olarak değerlendirir, Sendika. Org, 22 Haziran 2013.

¹⁰ Çarşı grubunun yıllardır geliştirdiği demokrasi, dayanışma ve kardeşlik bilinci sadece Beşiktaşlı çevrelerle sınırlı kalmayıp hemen hemen bütün futbol taraftarlarını derinden etkilemiştir. Baskıya boyun eğmemek, güçsüzü koruma fikri ve farklılıklara tahammül çarşı grubunun savunduğu en önemli değerlerdir.

¹¹ Levent Cantek Birikim Dergisi'nin 291-292. sayısında eylemlerde başgösteren nükteye dayalı eğlence kültürünün direniş kültürüyle nasıl buluştuğunu ve yeni tipte bir eleştiri geleneğinin filizlenmesini inceler.

yetkisini merkezileştirir. Pierre Bourdieu (2012) devleti yeniden ele alırken, onu sadece şiddetin monopollerleştirildiği bir güç olarak görmeye kalkmayıp, şiddetin fiziki ve sembolik boyutunda işin içine dahil eder¹². Sosyal düzenin devamını garanti eden bir hükmetme gücü olarak devlet, meşruluğunu sembolik ve zorlayıcı unsurları dengeli bir şekilde birarada bulundurarak sağlayabilir. Şiddetin nasıl ve hangi durumlarda uygulanacağını belirleyen de hukuk kurallarıdır. Vatandaşların hukuka uyması beklenirken, devlet de inandırıcılığını ve güvenilirliğini, bir başka deyişle meşruluğunu, bizzat kendisi hukukun çizdiği çerçeveye sadık kalarak gösterebilir. Devlet kendisini, toplumun belli bir kesiminin çıkarlarını açıkça savunan bir güç olarak dayattığı durumlarda, hele de bunu hukuk çerçevesinin açıkça ihlaliyle yaptığı durumlarda, baskı altında olan kesimlerin ayaklanması ve kendilerini savunması meşru hale gelir. O zaman halkı zorla elinden alınan vatandaşların hukuku uygulamak için alacakları tavır devletin varlığından daha meşru gözüktür. Gezi Parkı'nda yaşananlar devletin « tarafsız » duruşunu terkederek, bütün şiddet mekanizmalarını toplumun hak arayan kesimine karşı harekete geçirdiği kanısını yaygınlaştırdı. Devletin sembolik yanlarından arınarak saf bir şiddet olarak ortaya çıkması söz konusu olan. Bu durumda, onun hükmetme gücü de tartışılır hale gelir. Hukuki çerçevenin bir yana bırakılarak, siyasi karar mekanizmasının tek belirleyici güç olarak öne çıkarılması ve sivil toplum kuruluşlarının girişimlerinin yok sayılarak¹³ Gezi Parkı'nı alışveriş merkezine çevirme kararlılığı, hükümeti meşru olarak kabul edilemeyecek bir pozisyona itmiştir. Taksim Dayanışması kamu yararını savunan meşru taraf olarak ortaya çıkarken, devlet, kamu yararını istismar edenleri koruyan bir güç olarak algılanmıştır. Hukuku uygulaması gereken en yüksek merci olarak görülen güç, hukuku ihlal eden, tarafsızlığını yitirmiş bir kurum olarak insanların gözünde belirmeye başlamıştır. Gençlerin, sivil derneklerin ve vatandaşların bu haksızlık karşısında tavır koymayı adeta bir görev olarak algılayarak sokaklara dökülmeleri hiç kuşkusuz belli bir birikimin varlığı çerçevesinde düşünülmelidir. « Bu haksızlık karşısında insan kendini nasıl tutabilir, hiçbir şey olmamış gibi davranabilir. » diyordu görüştüğümüz gençlerden biri. « Biz devleti tarafsız bilirdik, bizi koruduğunu düşünürdük, ama birdenbire anladık ki olay çok farklı, polis acımasızca üzerimize saldırdı, neyin ne olduğunu, gerçeğin nasıl saklandığını görmeye başladık » diyordu başka bir genç. Bunun da ötesinde, iktidarın açık bir şekilde, « Gücüm var, istediğimi yaparım, siz kimsiniz? » diyerek hukuk kurallarını savunanları « faiz lobisinin » çıkarlarını savunan « çapulcular » olarak görmesi devletin sembolik görüntüsüne ağır bir darbe indirerek onu sadece şiddet uygulayan bir kurum durumuna sokmuştur. Toplumsal barışı düzenleyen kuralların bizzat onu uygulaması gereken iktidar tarafından çiğnenmesi vatandaşın gözünde iktidarın meşruluğunu tartışılır hale getirerek ona karşı duranları meşrulaştırmıştır. Günlük hayatta sıkça rastlanan ama her zaman açığa çıkarılması, ispatlanması mümkün olmayan iktidarın kötüye kullanılması durumu bu kez bütün çıplaklığıyla gözler önündeydi. Gücsüzü korumanın, onun yanında olmanın gerektiği bilinci toplum içerisinde geniş bir yankı uyandırdı¹⁴.

Geniş yığınların korkuyu üzerinden atarak harekete geçmeleri iktidar güçlerini, bir yandan güç kullanmaya iterken, öte yandan da bu kitleselleşmenin bütünüyle kontrolden çıkmasını önlemek amacıyla yeni söylemler üretmeye zorlamıştır. « Faiz lobisi » ve « dış güçler » söylemiyle içi

¹² Bourdieu'ye göre devlet, fiziki ve sembolik şiddetin monopollerleştirildiği ve meşru görüldüğü bir alandır, *Sur l'Etat, Cours au collège de France 1989-1992*, Seuil Yayınları, 2012.

¹³ Şubat 2012'de Taksim dayanışması yayınladığı ortak deklarasyonda İstanbul Belediyesi tarafından onanan yayalaştırma projesi ve buna gayrihukuki bir şekilde eklenen Topçu Kışlası'nın yapımını, "betonlaştırma", "insansızlaştırma" ve "kimliksizleştirme" projesi olarak niteleyerek, kamu alanlarının savunması görevinin sivil toplum kuruluşlarının ve halkın üstlenmesi gereğini vurguluyordu.

¹⁴ Ali İsmail Korkmaz'ın Eskişehir'de Gezi Direnişi'ni destekleme eylemindeyken vahşice öldürülmesini gösteren sahneler sosyal medyada dolaşırken, bizzat valinin olayı örtbas etmek için delillerin üzerinin kapatılmasının önüne geçmeye çalışan gazeteyi tehditle sindirme çabaları hukuki çerçevenin inandırıcılığı konusunda açık bir fikir vermektedir. Gazeteci İsmail Saymaz, « Eskişehir Valisi Güngör Azim Tuna, gecenin bir yarısı gönderdiği e-mailde bana, "Oğlum" diyor, "Yine rahat durmuyorsun?" Vali Tuna'nın 'rahatını' kaçırarak ne yapmış olabilirim? » sorusunu sorduktan sonra « Ben, sadece üzerime düşeni yaptım. Bir kuytuda gençleri döven coplu ve gaz maskeli sivil polislerle eli sopalı sivilleri gösteren kamera kayıtlarını yayınladım. » diyerek « suçunu » itiraf ediyor, *Radikal*, 3 Ekim 2013.

doldurulmaya çalışılan komplo teorileri, dini değerlere saldırıldığı yaygarası da öne çıkarılarak, toplumda iktidarı destekleyen kesimleri bu hareketliliğin dışında tutmanın bir aracı haline getirilmiştir. İktidarın hukuk dışı davranışının tetiklediği toplumsal tepkiye bizzat hukuksal çerçeveyi savunmakla görevli devlet güçlerinin şiddetle karşılık vermesi, iktidar sahiplerini sembolik açıdan çok zor bir duruma düşürdü. Bu tip olağanüstü durumlar iktidarları, kendi konumlarını sürdürebilmeleri için yeni ikna yöntemleri icat etmeye iter. Gezi Parkı'nın alış-veriş merkezi haline getirilmesini iten güç bizzat sermaye olduğu halde, iktidarın « faiz lobisi »ni suçlaması ve göstericilerin birileri tarafından yönlendirildiği imajını yaratması iktidarın kendisini koruma güdüsünden başka bir şey değildir. Bizzat Başbakan'ın, direnişçilerin sığındıkları Beşiktaş'taki Bezm-i Alem Valide Sultan Camisi'nde içki içtiklerini, müezzinin açıkça yalanlamasına rağmen defalarca mitinglerde tekrarlaması oldukça anlamlı olsa gerek. Bütün tanıklar ve video kayıtları yaralıların zor koşullarda tedavi edildiği sahneleri belgelerken, iktidar temsilcilerinin inatla içki içildiği propagandasını yapması iktidarın yalan söyleme kültüründe başka bir boyuta taşıdı. Aynı yaklaşım, direnişçilerin bir baş örtülü bayana saldırdığı, onu bayılıta kadar dövdüğü şeklinde başka bir iddiayla devam ettirildi. Burada söz konusu olan, kendini tehlikede hisseden bir gücün, kendini savunmanın normal biçimlerinden çıkarak, toplumsal dengeleri altüst etme pahasına da olsa, son kullanılması gereken silahları ortaya sürmesi durumudur.

Gezi Eylemlerinin Anlamı Üzerine

Gezi Parkı'nın savunulması etrafında oluşan, başta hiç kimsenin hesaba katmadığı bir kolektif girişim hiç beklenmedik bir şekilde milyonları harekete geçiren toplumsal bir dinamığe dönüştü. Herşeyden önce, ateşi tutuşturan kıvılcım olarak Gezi Parkı ve Taksim Meydanı Türkiye'deki toplumsal mücadelenin sembolleştiği bir alan olarak tarihteki yerlerini pekiştirdiler¹⁵. Taksim Meydanı 1977 1 Mayıs'ından itibaren özgürlük mücadelesinde toplumsal belleğin kök saldırdığı bir alan olarak bilinçlere kazınmıştı.

Ateşin tutuşması her ne kadar güçlü bir kıvılcımı gerektiriyorsa da, eğer ateşin alevleneceği koşullar hazır değilse kıvılcım ateşe dönüşemez. Bazen de ateş için koşullar hazır olsa da, kıvılcımın tam zamanında ve gerekli yerde alev alamaması, ateşi yanmadan küle dönüştürür.

Gezi Direnişi, bir yığın toplumsal hoşnutsuzluğun, tepkinin biriktiği, kendisine politik bir çıkış bulamadığı koşullarda ortaya çıktı. Sosyal sorunlarla kentleşmeye ilişkin sorunların iç içe geçtiği ve yeni boyutlar kazandığı günümüzde, iktidar, çok akıllıca ekonomik gelişmeyi, « modernleşmeyi » ve zenginleşmeyi öne çıkararak bireylerin kendilerini kurtarma mücadelesini iktidarı güçlendirmenin bir kaldıracı haline getirebilmişti. Bireyleri tek tek iktidar erkine bağlamanın ve güçlü bir varlıklı sınıfa oluşturmanın koşulları her şeyden evvel, kolektif inisiyatifleri bertaraf etmekten geçer. Ne yazık ki, bireyin ekonomik girişimciliğini öne alan ve onun itaat etme yetilerini güçlendirmeye çalışan bu yeni yaklaşım bir yerden sonra inandırıcılığını kaybediyor. Her ne kadar, herkesin zengin olabileceği hayali insanlara bir umut kaynağı olabilse de, sonuçta toplumsal eşitsizliklerin ve baskıların etkileri bir türlü kendisini suyun yüzüne vuruyor. 1980'lerden itibaren farklı iktidar güçlerinin, özellikle de orduya dayalı güçlerin uygulamaya koyduğu bu ekonomik politikaların toplumsal ve kentsel sonuçlarına ilişkin bir bilinç birikiminin olduğu Gezi Direnişi'nde kendini açıkça gösterdi. Burada, 70'li yıllardan itibaren sol güçlerin özgürlük ve demokrasi alanlarını korumak için verdikleri mücadele birikimlerinin yeni kuşaklar için önemli bir dayanak olduğunun altını çizmeyi unutmamak gerek¹⁶. Sivil güçlerin mücadele

¹⁵ Gezi Direnişi ulusal çerçeveyi aşan, özgürlükleri, ortak mekanları ve dolaylı savunma mücadelesinde kolektif ruhu öne çıkaran yaklaşımıyla dünya çapında referans olarak gösterilen bir deneyim olmuştur. Avrupa'da, Latin Amerika'da ve dünyanın her yerinde geniş yankılar uyandırarak Türkiye'nin demokrasi mücadelesindeki olgunluk düzeyini perçinlemiştir. Mesela İtalya'nın Bologna kentinde haklarını savunan öğrenciler işgal ettikleri binaya « Taksim öğrenci işgali » olarak adlandırmaları oldukça anlamlıdır, Hürriyet Gazetesi, 16 Ekim 2013.

¹⁶ 68 kuşağının ODTÜ'ye yazdığı DEVRİM yazısıyla bugünkü kuşağın diktiği fidanlar arasındaki bağ, Türkiye'deki özgürlük mücadelesindeki devamlılığın en önemli sembollerindedir.

alanının, öncelikle kendisini Kemalist olarak ifade eden asker ve bürokrasi hegemonyasına karşı mücadele içerisinde var etmeye çalıştığını hatırlamak bugünü değerlendirmede dikkate alınacak noktalardan biridir. Bir anlamda, bugünkü dini ideolojiden beslenen baskıcı yapıya karşı yürütülen mücadele hiçbir şekilde ordu-bürokrasi özlemini uyandırmamalıdır. Nitekim, Gezi « ruhu » olarak nitelendirilen yaklaşımın dayandığı temel, farklılıkların özgürce biraradalığına dayanan, kimsenin öteki olarak algılanmadığı katılımcı bir demokrasi bilincinin yeşermesidir. Bu açıdan bakıldığında Gezi direnişçileri demokratik hakların, çevrenin ve laikliğin savunucularının ancak ve ancak sivil toplum kuruluşları olabileceğini, bunun dışındaki güçlerin kendini bu dinamiklere göre yeniden biçimlendirmesi gerekliliğini toplumun gündemine güçlü bir şekilde kazıdılar. Bu duruş Türkiye'deki gündemi de aşarak, demokrasinin yerleştiği varsayılan Batı toplumlarının inşa ettiği bürokratik yapıların sorgulanmasını da doğal olarak gündeme getirecektir¹⁷. Gezi eylemleriyle birlikte demokratik değerleri ve laikliği savunmanın en güçlü kaldırıcının sivil dayanışma dinamikleri olduğunu öğrendik. Haziran ayaklanması ve bütün sıcaklığıyla devam eden forumlar yeni tip bir demokratik var olma biçiminin mümkünlüğünün kanıtıdır. Gezi Direnişi'nde şekillenmeye başlayan yaklaşım milliyetçiliği veya herhangi bir dine aidiyatı aşan, her türlü zorbalığa karşı olmayı eşit bir temelde kucaklayan insani bir duruştur. Çarşı grubunun söylemleriyle anti-kapitalist Müslümanların söyleminin bulunduğu zemin de budur, sol tandanslı Kürtlerle, milliyetçi-sol duygularla beslenen Türklerin bulunduğu zemin gibi. Bu anlamda, Gezi direnişleri, dinci ve orducu yaklaşımların dışında, bireylerin kendi kişisel çıkarlarını aşarak kolektif bir dayanışma bilincine ulaştıkları yeni bir çığır olarak görülebilir.

Yaşam alanlarını yeniden düzenleyen projelerinin her tarafta yaygınlaştığı ama yerel yönetimlerde katılım sorununun bir türlü çözümlenemediği, ekonomik gücü elinde bulunduran küçük azınlıkların her yerde karar sahibi olduğu günümüz koşullarında, Gezi ayaklanmasının kolektif ve direnişçi ruhu karar mekanizmalarının yeniden düşünülmesi için tarihi bir fırsat yarattı. Onlarca derneği ve kuruluşu kolektif bir çatıda Gezi Parkı'nın savunulması temelinde biraraya getirebilen Taksim Dayanışması, ortak yerleri ve değerleri savunma bilincinin filizlendiği bir platforma dönüşmüş, politik kavramların ve duruşların sorgulanması için beklenmedik bir fırsat yaratmıştır. En önemlisi de, başkalarının fikirlerine tahammül etme kültürünün toplum içerisinde yerleşmeye başlamasıdır. Farklılıkların kendini daha ziyade zor kullanmayla belli ettiği bir kültürel yapıdan, eleştiri mekanizmalarının işlediği bir yapıya geçmek uzun bir süreç olarak algılanmalıdır. Özellikle de iktidarların her şeyi üstten zorla dayatmaya alıştığı bizim gibi toplumlarda, toplumsal eleştirinin kendini Gezi Parkı eylemlerinde olduğu gibi bu kadar güçlü bir şekilde ortaya koyması, demokratik bir toplumun oluşturulmasında köklü bir adım olarak kabul edilmelidir.

Gezi Direnişi'nin devamı olarak ortaya çıkan forumlar toplumsal ve politik alanları yeniden biçimlendirme dinamiklerini barındırma anlamında çok özel bir öneme sahiptir. Katılımcılığı öne çıkaran, farklılıkların yarattığı potansiyeli bir zenginlik olarak gören, geleneksel otoriteyi ve boyun eğdirme yöntemlerini kökünden sorgulayan forumlardaki « gezi ruhu » eleştirel yaklaşımı yeniden toplumsal ve siyasal hayata soktu. İnsanların toplumu ve iktidarları sorguladığı bir dönemde, egemen güçlerin hükmetme alanlarının aynı kalması düşünülemez. Merkezi iktidarlar olduğu kadar yerel yönetimler de bu eleştirel yaklaşımın ve katılımcı dinamiğin yarattığı rüzgarları yok sayarak hareket edemezler. Kent alanlarının düzenlenmesinde ve yerel yönetimlerin

¹⁷ Mesela Fransa'da demokratik kitle örgütlerinin politik alanı ne kadar etkileyebildiği ciddi bir şekilde sorgulanmaktadır. Bu sorgulama yerel yönetim politikalarının oluşturulması sürecine katılım konusunda dahada önem kazanmaktadır. Özellikle kenar mahallelerde uygulanmaya konan dönüşüm projelerinin (rénovation urbaine) oluşumuna katılımın cılızlığı birçok araştırmanın konusu olmuştur. Temmuz 2013'de yayınlanan raporda Marie Hélène Bacqué ve Mohmed Mechmache banliyölerdeki dönüşüm projelerinde katılımcı bir yaklaşımdan uzak olunulduğunu çarpıcı bir şekilde gözler önüne serer. *Bundan sonra biz olmadan yapılmayacak. Vatandaşlık ve müdahale etme gücü (Ça ne se fera plus sans nous. Citoyenneté et le pouvoir d'agir dans les quartiers populaires)* başlığıyla yayınlanan rapor, Fransa'da katılımcı yaklaşımdan ne kadar uzak olduğunu altını çizer.

çalışma biçimlerinin oluşturulmasında bu rüzgar hep kendini hissettirecektir. Bir anlamda politik dengelerin, yaklaşımların, bireylerle iktidar odakları arasındaki ilişkilerin ciddi bir şekilde sorgulandığı bir dönemin açılmasıdır söz konusu olan. Kent alanlarının biçimlendirilmesinde de forumlarda öne çıkarılan bu eleştirel yaklaşım göz ardı edilemez artık. Belki de hepsinden önemlisi de yeni kuşağın bu süreçte öncü bir rol oynaması, nihayet ortaya çıkmasıdır.

Sonuç

Gezi Parkı'nda patlak veren direniş, özellikle 1980'li yıllarda başlayan kentin yaşam alanlarını metalaştırma sürecine karşı duruşun bir devamı olarak görebiliriz. 1980'de hayatın her alanına el koyan ordunun ve egemen güçlerin hızlandırdığı kent dokusunu talan süreci, yeşil alanların ve çocukların oyun yerlerinin birer birer ortadan kaldırılması şeklinde devam ettiriliyor. Kent çok hızlı bir şekilde büyürken, kenti kent yapan boş alanlar, kültür ve sanat faaliyetlerinin geliştirilebileceği mekanlar ve eğlence yerleri giderek azalıyor. Birey sadece çalışan, ekonomik anlamda girişimci ve dini inancı olan bir statüye indirgenemez. O birçok alanda birden sosyalleşmeye ihtiyacı olan, özellikle de kültürel alanlarda beslenen eğitilmiş bir sosyal yaratık olarak toplumu ileriye iter. Gezi eylemcileri, genç kuşaklar kent alanlarının bu tür bir sosyalleşme için giderek elverişsiz hale geldiğini ve yeni özgürlük alanlarının açılması gerekliliğini ortaya koydu.

Bunun karşısında, toplumsal uyanışın, vatandaşlık bilincinin¹⁸ giderek daha sağlam temeller üzerinde yeniden inşa edildiğini gözlemliyoruz. Kentin ortak alanlarını savunmak için harekete geçen milyonlarca genç ve diğer yaşlardaki insanlar, hiçbir kişisel kaygı olmadan, sadece bu topluma ait olmaktan gelen duyguyla baskılara karşı meydanları doldurabildiler. Herhangi bir hemşehri veya akraba grubuna dahil olmadan, kişi olarak, toplumun bağımsız bir erki olarak, insanlar toplumsal yaşamdaki ağırlıklarını, sivil toplum adına ortaya koydular.

Farklı fikirlere sahip, farklı gruplara dahil insanlar doğayı, insan özgürlüklerini ve onurunu savunmak için ortak bir platformda bir araya gelebildiler. Belki de ilk defa devrimci gruplarla, milliyetçiler, antikapitalist Müslümanlar, Kürtler, çeşitli futbol takımı taraftarları ve başka yaklaşımlara sahip insanlar birlikte, dayanışma içerisinde ortak bir mücadele ortamı yarattılar. Dayanışmanın yanında, başkalarının fikrine saygı gösterme ve paylaşma geleneği de bu mücadele içerisinde olgunlaşmaya başladı.

İktidar güçlerinin görülmedik derecede şiddete dayalı bir yaklaşım sergilemesine rağmen, eylemciler, kitlesel ve meşru bir zeminde, mizahi sloganlarla ve iknaya yönelik bir tavır üzerinde direndiler. Şiddete karşı ve şiddet kullanmamak için direndiler.

En önemli unsurlardan biri de sosyal medyanın gücünü ortaya koymasındır. İktidarın hemen hemen bütün televizyon kanallarını ve basını kendi propogandası için harekete geçirmesine rağmen, sosyal medyadaki hareketlilik ve bireylerin her birinin bir basın mensubu gibi davranmaya başlaması, bir dizi olayın ortaya çıkarılmasında temel bir rol oynamıştır. Bu da sosyal medyanın katılımcı ve eleştirel bir politikanın var olabilmesi için ne kadar önemli olgunu göstermektedir.

Gezi Parkı'nda ve forumlarda yaşananlar, toplumun politik alana direk katılımı konusunda uluslararası planda çok önemli bir deneyimdir. Batı demokrasilerinin de katılım konusunda çok önemli sorunlarının olduğu günümüzde, Gezi'deki dayanışma ve eleştiri ruhu, forumların üzerinde yükseldiği çoğulcu ve ötekileştirmeye karşı direnen anlayış önemli bir referans olarak demokrasi ve eşitlik mücadelesi tarihinde yerini alacaktır.

¹⁸ Vatandaşlık bilincinden bahsederken, çevreye ve insana, içinde yaşadığı topluma ve dünyaya karşı sorumlu ve aynı zamanda eleştirel yaklaşabilen bireyleri kastediyoruz.

Kaynakça

- Aslan, Şükrü, « Gecekonduşuz İstanbul Tahayyülü », *Sosyal Bilimler*, İstanbul Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sayı 4, 2011.
- Bacqué, Marie Hèlène ve Mechemache, Mohmed, Bundan sonra biz olmadan yapılmayacak. *Vatandaşlık ve müdahale etme gücü (Ça ne se fera plus sans nous. Citoyenneté et le pouvoir d'agir dans les quartiers populaires)*, Haziran 2013.
- Boratav, Korkut, « Olgunlaşmış bir sınıfsal bir başkaldırı », *Sendika. Org*, 22 Haziran 2013.
- Bozlağan, Recep, *İstanbul : Derinlik, Değişim ve Güç*, Hayat Yayınları, 2011.
- Bourdieu, Pierre, *Sur l'Etat, Cours au collège de France 1989-1992*, Seuil Yayınları, 2012.
- Cantek, Levent, « İsyân günlerinde mizah : dertsiz baş, yarasız ağaç olmaz », *Birikim Dergisi*, Sayı 291/292, Ağustos 2013.
- Castel, Robert, Haroche, Claudine, *Propriété privée, propriété sociale, propriété de soi. Entretien sur la construction de l'individu moderne*, Paris, Fayard, 2001.
- İzberk, Mustafa, *Dünya Mirası İstanbul. "Bir Uygarlık Soykırımı"*, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınları, 1998.
- Karl, Marx, *Le capital*, cilt 1, Edition du progrès, 1982.
- Konuk, Mahir, « Mahalle : Bir Kimlikler Kavşağı », *Toplumbilim Dergisi*, Sayı 26, 2011.
- Kurtuluş, Hatice, « İstanbul'un Banliyöleşme Deneyiminde Metropoliten Çeperdeki Tarihsel Çiftliklerin Rolü », *Toplumbilim Dergisi*, Sayı 26, 2011.
- Lefebvre, Henri, *La révolution urbaine*, Gallimard, 1970.
- Lefebvre, Henri, *Le droit à la ville*, Paris, Anthropos, 1968.
- Simmel, Georg, « Métropoles et mentalité », L'école de Chicago. *La naissance de l'écologie urbaine*, Derleyen Grafmeyer Joseph, Flammarion Yayınları, 2004.
- Weber, Max, *Economie et société / 1. Les catégories de la sociologie*, Plon yayınları, 1995.
- Yıldız, Erdoğan, Kendi Sesinden Gülsuyu-Gülensu, Nota Bene Yayınları, 2013.
- Zizek, Slavoj, « Cenette sıkıntı », *Radikal Gazetesi*, 29 Haziran 2013.
- Hürriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2013.
- Radikal Gazetesi*, 6 Haziran 2012.
- Radikal Gazetesi*, 3 Ekim 2013.

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ YAYIN İLKELERİ

1. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi altı ayda bir yayımlanan hakemli bir dergidir.
2. Dergide yayınlanmak üzere gönderilen yazılar daha önce yayınlanmamış, bilimsel nitelikte özgün makale, araştırma, inceleme, saha derleme yazıları, çeviri, kitap tanıtımı/eleştirisi olmalıdır.
3. Dergide yayınlanan yazıların bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergide yazım tutarlılığı sağlamak için Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı İmla Kılavuzu'nun son baskısı esas alınması tavsiye edilir.
4. Dergiye gönderilen yazılar Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça yazılabilir. Türkiye'de yayınlanan bir dergi olduğu için yazının Türkçe olması tercih sebebidir.
5. Dergiye gönderilen yazılar, yayın kurulu tarafından incelendikten sonra, konunun uzmanı üç hakem tarafından değerlendirilir, raporların olumlu gelmesi halinde yayımlanır. Yayın kararının alınmasından sonra yazının yayımlanacağı yazar(lar)a bildirilir.
6. Dergiye gönderilen çalışmalar dört kopya halinde (üç kopyasında yazar(lar)ın adı, soyadı ve diğer kişisel bilgileri bulunmayacak şekilde) yazılı metin olarak hazırlanmalıdır. Yazılı metinler virüs taramasından geçirilmiş yeni bir disket/CD ve yazar(lar)ın çalıştıkları kurum(lar), bölüm(ler), ve anabilim dal(lar)ı belirtilmiş, kısa özgeçmişlerinin ve irtibat sağlamak için kullanılacak telefon, faks, elektronik posta adresinin yer aldığı imzalı bir dilekçe ile birlikte, dergi yazışma adresine ve derginin elektronik posta adresine gönderilmelidir. Dilekçede, gönderilen çalışmaların başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olduğu belirtilmelidir. Tezlerden veya kongre, sempozyum, panel bildirilerinden üretilen makalelerin bu durumu metinde bir açıklama notuyla belirtilmelidir.
7. Türkçe özgün makaleler için özet yapılan dilde başlık ve Abstract, Resume, Zusammenfassung başlıkları altında 100 kelimeyi geçmeyen İngilizce, Fransızca, Almanca dillerinden birinde özet verilmelidir. (Önce makalenin Türkçe başlığı ve Türkçe özeti 100 kelimeyi geçmeyecek şekilde verilmelidir. Sonra makale dilinde 3-5 tane anahtar kelimeler verilmelidir. Bunların altına çeviri başlık, özet ve anahtar kelimeler eklenmelidir.)
8. Yayına kabul edilmeyen çalışmalar yazar(lar)a iade edilmez.
9. Yazar(lar)a, kendi yazısının yayımlandığı dergiden telif ücreti olarak 2 nüsha ve 20 ayrı basım verilir.

YAZIM KURALLARI

1. Yazılar IBM ve uyumlu bilgisayarlarda Windows Word programıyla, normal metin için Times veya Times New Roman karakteri 12 puntuyla, 1,5 satır aralığıyla yazılmış olmalıdır.
2. Yazıların uzunluğu konusunda sınırlama olmasa da yazının tek sayıda yayımlanabilmesi için kaynakçayla birlikte 25 sayfayı geçmemesi tavsiye edilir.
3. Metinde şekil, tablo, resim vb. Kullanılacaksa metin içinde ilgili yere, metinle arasında üstten ve alttan birer aralık bırakılmak suretiyle yerleştirilmelidir. Mümkün olduğu kadar bilgisayar aracılığıyla hazırlanmış şekiller kullanılmalı, tarayıcıyla en az 400 dpi çözünürlükte tiff veya jpg şeklinde taranmış olarak metne yerleştirilmelidir. Şekiller birbirini izleyerek numaralandırılmalıdır. Her şeklin altına numarası ile birlikte kısa bir açıklama, ortalanmış olarak yazılmalıdır.
4. Dipnotlar sayfa altına numaralandırılarak verilmelidir. Dipnotlarda kitaplar için bibliyografik künye sırası (büyük küçük harf durumuna dikkat edilerek) şu şekilde olmalıdır: Yazar Adı, Soyadı, *Kitap Adı*, Yayınevi, kaçınıcı baskı olduğu, basıldığı yer, yıl, sayfa numarası. Makalelerde ise şunlar belirtilmelidir: Yazar Adı Soyadı, "Makale Adı", Kitap veya Dergi Adı, cildi, sayısı, Yayınevi, baskı yeri, yılı, alıntı yapılan yerin sayfa numarası. İnternette alınan makale ise yazarın Adı Soyadı, "Makalenin Adı", Derginin Adı, sayısı, yayın tarihi, internet adresi ve erişim tarihi yazılmalıdır. Aynı şekilde internette alınan kitap, rapor gibi kaynaklarda da aynı bilgiler gösterilip sonuna tam internet adresi ve erişim tarihi eklenmelidir.
5. Kaynakçada ise yazar soyadı başa alınmalı, diğer bilgiler aynı şekilde verilmelidir. Kullanılan kaynak makale ise makalenin ilk ve son sayfası belirtilmelidir.

